

גליון נושא: 'טיולים לצפון הארץ'

בס"ד, יום ג' לפרשת ואתחנן, י"ב אב תשע"ו. דיונים אקטואליים בענינא דיומא. לעורך לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

הגבולות לאיסור יציאה

מהארץ

אין תקציב: בגיליון הקודם, הובא בהרחבה מדברי הפוסקים האם מותר לצאת לטייל מארץ ישראל לחוץ לארץ, לשוויץ או לאוסטריה וכדומה, הרבה מהקוראים הגיבו שאין להם שום שייכות לנדון זה, כאשר מעולם הם לא עלו על מטוס, בפרט שהם בקושי גומרים את החודש ואיך יהיה להם כסף מיותר לנסוע לחו"ל, כך שמחוסר תקציב הם 'מחמירים' ולא נכנסים לשאלות!

אבל באמת, נדון זה נוגע בהרבה מקומות שמטיילים בהם בתוככי גבולות 'מדינת ישראל' שיש מקומות שהם ודאי חו"ל, ויש מקומות שהם ספק חו"ל, ויש מקומות שהם ודאי ארץ ישראל. וצריך להתבונן בגבולות הארץ לדעת עד היכן יש קדושת 'ארץ ישראל', כי זה ודאי לא מתקבל על הדעת לומר, ש'מלחמות היהודים' בעשרות השנים האחרונות נחשב 'כיבוש יחיד' [עיין בגמ' גיטין דף ח. ובתוס' שם ד"ה כיבוש יחיד].

המקומות הבעייתיים הם: בצפון מעכו ואילך, ברמת הגולן באזור כתף החרמון, בדרום מאזור פארן ואילך, ובמזרח בקטע באמצע כביש הבקעה (כביש 90) באורך של 2-3 ק"מ.

1. הגבול הצפוני ורמת הגולן אחד המקומות הכי פופולאריים לטיול בארץ ישראל, הוא בצפון

פנינים

מרא דשמעתתא

אנ"ש: במסגרת מצומצמת זו אין סיכוי להקיף את כל גבולות ארץ ישראל, אולם ננסה לטעום על קצה המזלג שביבי מידע - להודיע לציבור שיש המון מקומות שאנ"ש מטיילים בהם, ויש שאלה רצינית האם מותר לצאת לשם, מצד איסור יציאה לחוץ לארץ (דבר שהרבה מדקדקים לא העלו על דעתם כלל).

ציטוט: חשוב לציין, שאין בידי כותב השורות לקבוע מסמרות בדבר, חלק ניכר מהדברים והמפות הינם ציטוט מדברי הג"ר אלחנן כהן שליט"א מבני ברק, מתוך קונטרס מיוחד שהוציא לאור בשם **מפות לגבולות ארץ ישראל**. גם הגר"מ גרוס שליט"א בספרו **מנוחת אמת**, המאגד בקרבו כל דיני 'בין הזמנים' צירף בסוף הספר קונטרס מיוחד של מפות צבעוניות לכל גבולות ארץ ישראל מאת הג"ר אלחנן כהן שליט"א, לדעת היכן מותר לטייל והיכן אסור לטייל.

בנוסף מצוטט בירורים וגילויים, מדברי הג"ר אפרים אריאל בוקוולד שליט"א בחיבורו הנפלא **אני ה' שוכן בתוכה** (בני ברק תשע"ה). החפץ להשלים את ידיעותיו, מוזמן לעיין במקורות אלו.

מחברים אלו מציינים, שדבריהם מיוסדים על אדני פז, מממשנתו הברורה של מרא דהאי שמעתתא הג"ר יוסף ליברמן שליט"א, מח"ס **משנת יוסף** (על שביעית ושו"ת וש"ס), אשר נכנס לעובי הקורה לברר גבולות הארץ. זה כבר עשרות שנים שמפורסם בקיאותו בסוגיא מסובכת זו, גם ידוע שרבני ועד הכשרות והשמיטה של העד"ח סומכים תדיר על הכרעתו הבהירה (א.ב.ב.).

לחומרא: יש לדעת, שגבולות אלו נכתבו לחומרא לענין יציאה לחוץ לארץ, ואין ללמוד מזה להקל לענין מצוות התלויות בארץ, הן מחמת חוסר הדיוק, ובעיקר מפני שלפעמים מצרפים כמה דעות להחמיר להחשיבו כחוץ לארץ. ❖

הארץ, שם מרגישים היטב את הפסוק (דברים פרק ח פסוק ז) כי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאָךְ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמַת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָר: ויש לדון האם יש בזה בעיה מצד יציאה מגבול ארץ ישראל. לשם כך צריך לדעת מה הוא הגבול הצפוני של כיבוש עולי מצרים ועולי בבל, גם צריך לשים לב האם איסור יציאה מארץ ישראל נקבע לפי כיבוש עולי מצרים, או אולי לפי כיבוש עולי בבל.

המטיילים ב'רמת הגולן' נכנסים לנדון נוסף, האם מותר לצאת ל'עבר הירדן' או לא. הבעיה חמורה יותר ביחס לכהנים שיתכן שאסור להם לצאת לעבר הירדן משום טומאת ארץ העמים. המצפינים עד הר החרמון לנסוע ברכבל מעל הררי שלג, תלויים ועומדים בנדון, האם אכן זה הוא הר חרמון שנכבש בידי עולי מצרים, כלשון הפסוק בפרשת דברים וְנָקַח בָּעֵת הַהִוא אֶת הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בָּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד הַר חֶרְמוֹן (דברים ג' ח'): כן יש לדון האם עד בכלל, או עד ולא עד בכלל. כלומר שיש צד שכבשוהו עולי מצרים והוי ארץ ישראל עצמה, ועדיף מעבר הירדן. ויש צד שאינו קדוש כלל.

2. טעם האיסור ושני נפק"מ

נחלקו הראשונים מהו טעם האיסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, לדעת הרשב"ם (ב"ב צא. ד"ה אין יוצאים) טעם האיסור הוא מפני שמפקיע את עצמו מהמצוות. אבל הלח"מ (פ"ה מהל' מלכים ה"ב) פירש בדעת רש"י שטעם האיסור הוא מפני שיוצא מקדושת ארץ ישראל. ויוצא מזה שני נפק"מ:

א. **כיבוש עולי מצרים** - לדעת הרשב"ם אסור לצאת מכיבוש עולי בבל לכיבוש עולי מצרים, כי מצוות התלויות בארץ תלוי בכיבוש עולי בבל, כמפורש בחידושי רבנו קרשקש המיוחסים לריטב"א (גיטין ב.). דאסור לצאת מכיבוש עולי בבל לכיבוש עולי מצרים, דקיימא לן שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. וכן מדויק מקושיית הרשב"א הר"ן והמאירי (בריש גיטין) שהוכיחו שעכו כבשוהו גם עולי בבל ממה שרבנן נפרדו שם זה מזה, מפני שאסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ. אבל לדעת הלח"מ מותר לצאת מכיבוש עולי בבל לכיבוש עולי מצרים, שקדושתם לענין דירה שוה גם למ"ד שקדושה ראשונה בטלה, כמבואר ברמב"ן (ריש גיטין - בדפ"י בהשמטות), והתשב"ץ (ח"ג ר'), ובכפתור ופרח (פ"י), וברדב"ז (פ"ד מסנהדרין ה"ו), ובחזו"א (שביעית ג' י"ט).

ב. **עבר הירדן** - לדעת הלח"מ אסור לצאת לעבר הירדן שאין בו קדושה כל כך, אבל לדעת הרשב"ם מותר לצאת לעבר הירדן כיון שיש בו את המצוות התלויות בארץ.

יש מהלך נוסף באיסור היציאה מארץ ישראל, בדברי הגר"י ענגיל (גליוני הש"ס כתובות קי:): שתמה על הרשב"ם מדוע לא פירש כפשוטו, שמבטל מצות ישיבת ארץ ישראל שהיא מצוה דאורייתא, ושקולה כנגד כל המצוות כמבואר בספרי. ועיין בקובץ מחשבה אחת של תורה (בין הזמנים אב תשע"ו) שהקשו מדוע אין מברכין על מצות יישוב ארץ ישראל.

3. דעת פוסקי זמננו

לענין החרמון - הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א "חרמון" הוא ספק חו"ל, ולא כדאי ללכת לשם (הלכות בין הזמנים אב תשע"ו).

לענין רמת הגולן - בקונטרס הלכות בין הזמנים תשע"ז הובא דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א (נשיא בחוקיך גליון 29), "רמת הגולן" הוא חלק של ארץ ישראל וברור שנכבש על ידי עולי מצרים, רק השאלה האם כבשוהו גם עולי בבל. לכן אם לא צריכים, אז לא לנסוע לשם. וכן כתב בילקוט יוסף (כאו"א ח"א עמוד עח עט) שאחד מרבני הישיבות הקדושות בארץ, שאל את הגר"ש אלישיב זצ"ל האם מותר לצאת לנופש לגולן, והשיב שיש להמנע מכך. מאידך מספר אברך חשוב שליט"א (ד.ד.), ששמע בעצמו מהגר"ש אלישיב זצ"ל שמותר לארגן טיול של ישיבה לרמת הגולן, בתנאי שלא ישנים שם בלילה.

והנה רמת הגולן נקרא גם עבר הירדן הצפוני, ורבו הסוברים שכבשוהו גם עולי בבל, כמבואר בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' נ' אות ב') ומסקנתו (אות ט' י"א וי"ג) שמותר לצאת לשם לכו"ע, שיש

מנהג ישראל תורה

טיול למצפה רמון

מעשה שהיה לפני כ-10 שנים בישיבה לצעירים 'אור אליעזר' של הגרש"ב סורוצקין שליט"א (בעיר בית שמש), שמנהגם בכל שנה לצאת כל הישיבה יחד פעם בשנה לשם התרעננות הבחורים להתחדשות בתורה ועבודת השם.

שנה אחת קבעו את יעד הטיול למקום ששמו 'מצפה רמון', ולאחר מכן נודע להם שלדעת הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו דרך אמונה (הלכות תרומות ד"ה אשקלון) מקום זה הינו מחוץ לשטח ארץ ישראל, והסתפק הגרש"ב סורוצקין שליט"א האם יש עליו לשנות את מסלול הטיול ולצאת למקום שהוא ארץ ישראל, או שמא נחשב הדבר לצורך שמותר לצאת עבורו מארץ ישראל לחו"ל.

כאשר הגיע לשאול את הגרא"ל שטינמן שליט"א, סירב להכריע בנושא, אלא הפנה את השאלה להגרי"ש אלישיב זצ"ל, והשיב הגרי"ש אלישיב שיש ג' טעמים להתיר את הטיול לשם, אחד מהטעמים שח הגרש"ב סורוצקין שליט"א לתלמידיו, שמאחר שבחורי הישיבה צריכים את הטיול לצורך לימודם, חשיב יציאה לחו"ל לצורך תלמוד תורה.

החידוש שיש במעשה זה, שבודאי אילו היו יודעים מעיקרא שהמקום הוא חו"ל גם לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא היה להם לקבוע את הטיול לשם, משום שיכולים לעשות טיול גם בתוך ארץ ישראל ולא נצרך הטיול דווקא לאותו מקום שהוא חו"ל, ורק משום שלא ידעו וכבר קבעו את הטיול לשם, נחשב הדבר לשעת הדחק ולצורך, והתיר להם הגרי"ש אלישיב בדיעבד את הטיול לשם (י.ש.ק.).

קעמפ ב'רמת הגולן'

עוד הוה עובדא ב'ישיבת רחובות', בראשות הג"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, ששכרו מקום ל'קעמפ' ב'רמת הגולן' מקום שיש בו בעיה מצד יציאה לחו"ל. אחרי שכבר סיכמו עם הנהלת המקום התעורר השאלה אם מותר לצאת לשם מצד יציאה לחוץ לארץ, נכנס הג"ר בן ציון קוק שליט"א לפני הגרי"ש לשאול האם בדיעבד צריך לבטל את שכירות המקום.

השיב הגרי"ש, מכיוון שיש כאן הפסד ונזק גדול אפשר להקל ולהתיר לצאת לתלמידי הישיבה שאינם כהנים, אבל בני הישיבה הכהנים לא יסעו כי היציאה מארץ ישראל חמור יותר בכהנים מצד טומאת ארץ העמים. שאלו הגרב"צ קוק הרי ה'ראש ישיבה' הוא כהן ובלי ה'ראש ישיבה' אין 'קעמפ', סוף דבר התיר הגרי"ש גם ל'ראש ישיבה' לנסוע משום שמותר לצאת לחו"ל לצורך הרבצת תורה, אולם הוסיף ואמר שלא יעשו את זה שוב, והוא היתר של שעת הדחק ודיעבד בלבד. ❖

לסמוך על דברי האבני נזר (י"ד ח"ב סי' תנ"ד אות ל"ג) שקדושת שכינה בארץ ישראל תלויה בעיקר האם היא בשליטת שר של מעלה, או שתמיד עיני ה' בה, ואם כן עבר הירדן משנכבשה יצאה משליטת השר, ושוה לארץ ישראל. ועוד שכל שהוא בגבולות ההבטחה שהבטיח הקב"ה, מותר לצאת לשם ואין בו איסור יציאה לחו"ל (קובץ 'יתד המאיר' תמוז תשס"ז עמוד מז). וכן בשבט הלוי צידד להקל בזה.

והוסיף הג"ר אלחנן כהן שליט"א שלפי פשטות לשון התשב"ץ (ח"ג סי' ר' הנ"ל) שבעבר הירדן אין קדושת שכינה, אין ראוי לצאת לשם, והמחמיר לא לצאת לשם אפי' לזמן קצר [שהרי לטעם של קדושת שכינה יש מקום לאסור גם יציאה לזמן קצר — ראה שו"ת משנת יוסף שם אות ח'] תבוא עליו ברכה.

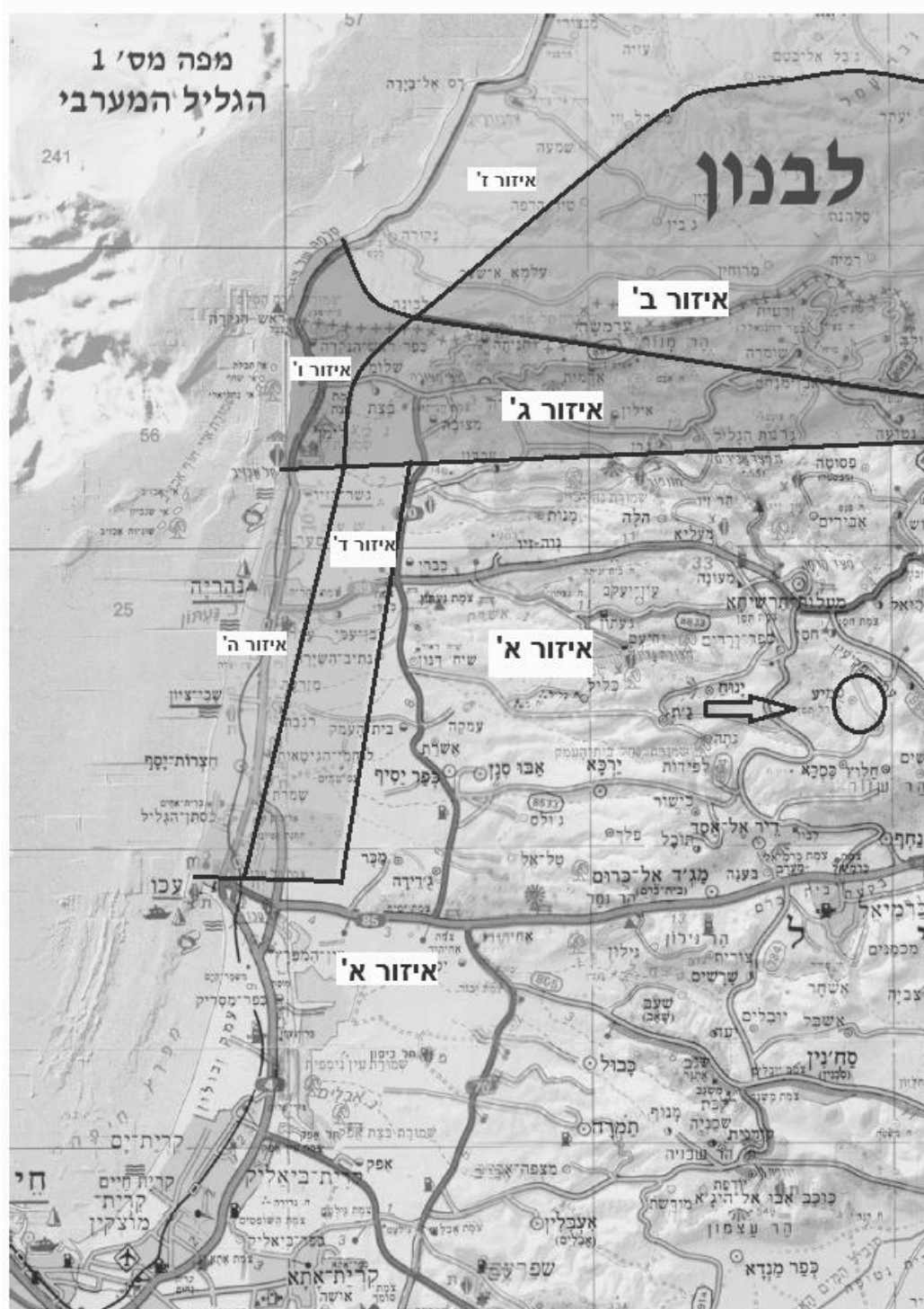

אחד המקומות הבעייתיים ביותר, הוא מחצי עכו ולצפון, שמפורש בגמ' שמעכו ואילך זה חוץ לארץ, ודורשי רשומות פירשו עכו = עד כה (י.ל.). ובמציאות בזמננו יש באזור זה הרבה יישובים יהודיים, וגם אטרקציות שונות המושכות למקום אלפי מבקרים מידי יום.

מפורש במקרא: "אשר לא הוריש את ישיבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב ואת אכזיב" (שופטים א, לא). וכן הגמרא המפורסמת (גיטין דף עו:): אמר רב ספרא כי הוו מיפטרי רבנן מהדדי, בעכו הוו מפטרי. ומפרש רש"י שאסור לבני ארץ ישראל לצאת לחוצה לארץ. גם ידוע דברי התוס' (גיטין דף ב: ד"ה ואשקלון) בשם ר"ת דעכו היתה חציה בארץ וחציה בחו"ל כדמוכח בירושלמי. עוד מפורש בגמ' (גיטין דף ז:): שיש רצועה היוצאת מעכו עד כזיב או עד לבלבו, מימינו למזרח חו"ל, משמאלו למערב הדרך ארץ ישראל.

בספר 'מפות לגבולות ישראל', יש פירוט מדויק על פי המפה המצו"ב, עיין שם באריכות.

והסיק שם כלפי העיר עכו עצמה – ו"א שחציה הצפונית לא כבשוהו עולי בבל (כ"ד הרבה ראשונים, וראה אדמת קודש דף מג:): ו"א חציה המזרחית (חידושי הר"ן גיטין ז:), אבל הצד הדרום מערבי של עכו וחומת עכו הם מכיבוש עולי בבל, ופשוט שהיתה רציפות בין ארץ ישראל לעכו שבחלק ארץ ישראל, לפי זה ניתן לנסוע העתיקה ונמל עכו ע"י פניה שמאלה מכביש 4 בצומת עין המפרץ, ופניה שמאלה בצומת עכו דרום לרח' יהונתן החשמונאי. אבל 'כלא עכו' ו'תותחי עכו' הנמצאים

בחציה הצפונית של עכו העתיקה, יתכן שנכללים בחצי עכו שהוא חוץ לארץ (כיבוש עולי מצרים, או חוץ לארץ גמור).

כעין זה כן כתב בקונטרס אני ד' שוכן בתוכה (עמוד צו) - לענין איסור יציאה לחו"ל לשעה, שמעתי מפיו של הגר"ח קנייבסקי שליט"א, בתשובה לשאלה אם מותר לארגן טיול לראש הנקרה, שהשיב: ממה נפשך, אם אין צורך, אין להיכנס לצדדי ספיקות כאלו. ואם יש צורך, מותר אף לצאת לחו"ל.

טעם למנהג העולם שנוהגים לטייל בכל עכו, שמעתי ממומחה גדול שליט"א (ש.ק.) דאף שברור שעכו של זמננו הוא באותו איזור של עכו בזמן הגמ', אולם עדיין לא ידוע בירור גבולותיה באופן מדויק, ולא חוששים מספק שכן ספק דרבנן לקולא, וכל האסמכתאות אינם בירור גמור ומוחלט. טעם זה תקף גם בחלק של בית שאן שלא כבשוהו עולי בבל, ואין מחמירים שלא לצאת לבית שאן, כי לא ברור היכן הקטע שהוא חוץ לארץ. ❖

הערות מבני החבורה

בעולם הזה אין שלימות !

ההבדל: כבר בראשית כניסת ישראל לארץ ישראל, היה חילוק ניכר בין "הארץ המובטחת" - תחומי ארץ ישראל כפי שמופיעים בחומש בראשית בברית בין הבתרים. לבין ארץ ישראל שנכבשה בפועל על ידי באי הארץ.

ההבטחה: "הארץ המובטחת" היא הארץ שהבטיח הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים בפרשת לך לך (בראשית טו יח) ביום ההוא פרת ה' את אברהם בברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת:

מפורש בפסוקים, שגבולות ארץ כנען שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו, ולמשה שיאמר לכל ישראל, וליהושע כאשר עומד להתחלק בין שבטי ישראל, הוא כל ארץ ישראל כמקשה אחת, משתרע ללא הפסקה - כולל סוריה ולבנון של היום, מנהר עד נהר. כפי שהראה הקב"ה למשה טרם פטירתו ויראהו ה' את כל הארץ... עד הים האחרון: זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר: (דברים לד א).

גם אחר פטירת משה, הקב"ה מצוה ליהושע לכבוש את כל ארץ ישראל מהמדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת כל ארץ החתים ועד הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: (יהושע א, ד). הרי מפורש ההבטחה לעם ישראל "כל ארץ החתים" הצפונית. גם בגבולי יחזקאל הוזכרה ארץ ישראל מצפון מערב הים התיכון, דרך חתלון, מזרחה אל נהר הפרת ודרומה אל מי מריבת קדש במדבר הדרומי מזרחי. [עד הפרת בצפון ככל הנראה, הנקודה שבה נהר הפרת קרוב ביותר לים התיכון].

בפועל: לעומת זאת, בפועל גבולות הכיבוש של עולי מצרים, מצומצמים במידה רבה מהגבולות המובטחים (לדוגמה ניתן ללמוד ממה שכתוב, בספר שופטים, פרק א', פסוקים כ"ז-ל"ו, פרק ג', פסוקים א'-ו). הסיבה לכך מפורשת בתורה (שמות כג ל) מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפירה ונחלת את הארץ: וכן (דברים ז כב) ונשל ה' אליהך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלגם מהר פן תרבה עליך חית השדה: (י.ל.).

לעתיד לבוא: רק לעתיד לבוא יתקיים ההבטחה בשלימות, כאשר כלל ישראל יכבוש את כל הארץ המובטחת מנהר עד נהר, בלי שום מפריעים באמצע.

גם ביחס לגבולות של פרשת מסעי שציינה תורה קודם כניסתם לארץ (ולא כתוב שם 'מנהר עד נהר'), עדיין כיבוש עולי מצרים היה ברוב הגבולות קטן יותר מגבולות אלו. [מאידך כבשו את עבר הירדן, שהוא יותר מגבולות ארץ ישראל של פרשת מסעי]. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא יום ג' פרשת עקב י"ב אב תשע"ז

דין הימים והנהרות בארץ ישראל (ים התיכון, כנרת, ירדן, ים המלח).

ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.